

Lakstīgalas dzied

— Tas esi tu? Vai drikst maz ticēt acīm?
Tā tikai putni pēkšņi atlido.
Prieks... Prieks ir tāds, ka vārdiem neizsacīt,
un tādēļ labāk nemēģināt to.
Un silus, plāvas, upi vizošo —
vai atvedi sev līdzīgu visu to?

Tā runā viņa, draiskā, zobgaļīgā šķelme,
kas dzīves priekā mirdz kā saules stars.
Viņš — gaišs kā lauku diena, mierīgs, dziļš kā dzelme —
jā, tādām droši uzticēties var.
Un viņi iepazīnās kur un kā? —
Tik vienkārši, kā parasts jaunība.

No augstskolas pirms gada brauca ekskursijā
un apskatīja arī MTS.
Viņš — politdaļas vadītājs — tos pavadīja.
Kaut bij tur daudzas skaistas meitenes,
viņš ieraudzīja viņu vienīgo
un atvadoties uzrunāja to.

Tie iepazīnās vienkārši, bet nemaldīgi.
Un tā nu apritēja vesels gads,
kad bieži, bieži spurdza vēstules uz Rīgu
un nekavējās atbildes nekad;
un abi pastnieki tik pasmaidīja vien —
par putniem šiem, kas ilgu pilni skrien.

Šim atmiņām tie šobrīd īsu mirkli ļaujās,
viņš redz, kā mati viņai vilni vel.
Un viņa aplūko tā platās, stiprās saujās.
Tad pēkšņi roku viņš pie pieres cel
un kautrīgs sevi kļūst kā miglains rīts,
un nevar to, kas sakāms, pasacīt.

Bet tad viņš saņemams un stāstīt sāk tik mierīgs:
— Mums traktori tur bieži apstājas.
Vai atbrauksi pie manis, jaunais inženieri?
Mēs galā netiekam. Bet — jāsteidzas.
Bet viņa šķelmes acīm paskatās —
vīz ķircinošas, smieklu pilnas tās:

— Man taču eksameni. Nezin, kā tur klāsies.
Man biedrs ir, kas tādas lietas prot.
Viņš mehāniķis labs, viņš labprāt pabraidīsies
un varēs mani tur tev aizvestot. —
Bet puisis gandrīz skumji atsaucas:
— Nē, man bij jāteic gluži cits kaut kas.

Kā dzelme dziļa viņa balsis, tik neparasta:
— Nu, brauc man līdz tik vienu vakaru.
Salc bērzi, tevi gaidot, tur uz upes krasta,
un mēs starp viņiem iesim — es un tu.
Tad upē mēness lūkosies —
tu gribēsi ar laivu pabraukties.

Kad šāpos upe abus mūs ar strauji maigu,
tu dzirdēsi, kā lakstīgalas dzied.
Šīs dziesmas tālā sajuksies ar mēness zaigu
un līs pār upi tad kā burvīgs zieds,
šīs dziesmas mūsu sirdīs ieviesies,
un tālāk kopā mūsu gaitas ies.

— Bet traktori? — tā viņa pēkšņi iejautājas
un jautras skaņas balsi neaiztur.
— Nu, strādā traktori. Viss kārtībā tur, mājās, —
viņš teic un cieši viņas roku tur.
Mirdz acis meitenei, un puisim piere tvīkst,
un abi iesmejas, cik skaļi vien nu drikst.

Kā lauku diena viņa acis labas, gaišas,
un tur bez vārdiem izteikts viss, it viss.
Un domas meitenei kā putni tālās laizās,
lūk, viņai mugurā jau mētēlis.
— Māt, mīļo māt, es izbraukšu mazliet!
Vai tu vēl atceries, kā lakstīgalas dzied?

Bruno Saulītis

Darbdienas rīts

Ieskauta liepu krāšņajā zaļumā,
Klavu un cerību vīti,
Pilsēta rosmīgā darbdienas skaļumā
Pamostas jūnija ritam.

Ielās drīz gājēju balsis ir dzirdamas,
Trami liek nodārdēt bruģim;
Migla, vīrs Daugavas ūdeņiem ir dāma,
Brīvu ceļu dod kuģiem.

Saule kāpj augstāk, pār namiem plauk-
dama,
Mirdzēt sāk torņgali pāsi.
Vēl mazu brīdī, — un, rūpnīcās sauk-
damas,

Ieskanas sirenu balsis.

Cilvēks liek strādāt motoriem
dārdošiem,
Cilvēks pār grāmatu liecas,
Cilvēks šai ritā ar sapņiem vispār-
drošiem

Droši uz priekšu tiecas.

Diženi nodomi visiem ir veicami,
Prasmi un dedzību rādot;
Augstskolā eksamens jānotiek teicami,
Cechā — vīrs normas jānod.

Jāstrādā labāk un jādāma drosmīgāk,
Jaunrades alkā lai kaistam
Sodien, kad mūsu Dzintene rosmīgā
Ziedos plaukst vasara skaista.

Arvīds Skalbe

Vējdzirnavas

It kā negaisā
Ievainots gārnis
Dzirnavas nokar
Salauztos spārnus.

Sliekšnis pāraudzis
Smilgāja skarām,
Malēji lepnī
Aizbrauc tam garām;

Dzīvei jaunajai
Jaunības ritums,

Aicina viņus
Brāzmais kritums:
Maisi vezumos
Smagi un plati,
Kūlumu samals
Dižāki rati...

Vecās vējenes
Pakalnā vienas
Pavādis savas
Vecuma dienas...

Literatūra
un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1953. G.

7. JŪNIJĀ

Nr. 23 (438)

NEPĀRVARĒTAS KLŪDAS UN JAUNI
UZDEVUMI

Tuvojas noslēgumam teatru sezona. Vēl atsevišķos teatros paredzēti jauni inscenējumi. Taču jau tagad visā skaidrībā redzami mūsu skatuves mākslas panākumi, stiprās puses un — vēl skaidrāk — trūkumi.

Pārbaudot skatītu teatru darbu aizvadītajā sezonā, ieraudzīsim ainu, kas katrā ziņā vēl ir tālu no tā, ko mēs gribētu redzēt. Nekādā ziņā nevar teikt, ka latviešu padomju teatra māksla būtu stāvējusi uz vietas, nikuļojusi. Tas būtu klūdaina apgalvojums. Republikas teatru kolektīvi strādājuši daudz, devuši ne vienu vien labu inscenējumu, kas savilgojis, ierosinājis skatītāju. Tomēr valrums izrāda mūsu teatros nepaceļas pāri vidusmēram. Un tas ir ļoti slikti.

Repertuārs ir teatra radošā darba stūrkmens. Tā ir praksē pārbaudīta patiesība, un neviens nepemēs to apstrīdēt. Gadu no gada mūsu teatriem pamatoti pārņemts iniciatīvas, drosmes, cildenas radošas ieinteresētības trūkums repertuāra sastādīšanā un radīšanā. Pagājušajā sezonā šai ziņā pilnā mērā atkārtājušās iepriekšējo gadu klūdas.

Vispirms par oriģinālrepertuāru. Visā sezonā republikas teatros iestudēti tikai viena jauna oriģinālluga. Tā ir A. Vilka un M. Zuntnera luga «Pavasaris», ko inscenējis Jelgavas teatris. Jūnija otrā pusē paredzēta A. Grigula komedija «Profesors iekārtojas» pirmizrāde Dailes teatrā. Ja arī pie jaunām lugām pieskaitām J. Granta un V. Saulskalna «Jūras vējos», ko izrāda Dailes teatris, un Akademiskajā Dramas teatrī inscenēto pēc P. Roziša romāna motīviem sarakstīto V. Saulskalna «Ceplī» (kaut arī būtībā abas šīs lugas ir pazīstamu literāru darbu dramatizējumi), tomēr mūsu dramaturģijas ražu pagājušajā sezonā nevar atzīt pat par puslīdz apmierinošu. Izbrīnu rada vienīgi tas, ka par šo vārda burtiskā nozīmē neciešamo stāvokli īstas trausmes nejut ne Rakstnieku savienības dramaturģijas sekcijā, ne teatros.

Pirms mēneša Dubults noslēdzas starprepublikāniskais dramaturģu seminārs. Bija sagādāti visi priekšnoteikumi, kvalificētu konsultāciju ieskaitot, ražamam radošam darbam. Tas jau bija otra šāda veida pasākums. Tieši pirms gada Dubults notika pirmais dramaturģu seminārs, kurā piedalījās ne tikai republikas redzamākie dramaturģi, bet arī tādi rakstnieki, kas dramaturģijā strādājuši kādreiz agrāk un varētu strādāt arī šodien, ja vien pietiktu labas gribas un apņēmības, kā arī jauni autori, kuri jau parādījuši zināmas spējas šai ļoti grūtajā literatūras nozarē. Alzītējušajā teatru sezonā, par kuru pašlaik runājam, tad arī vajadzēja parādīties pirmā dramaturģu semināra radošajiem panākumiem. Neaugoties uz to, ka dramaturģu sekcijas vadība vēl šo baltīdien par semināru ir visai labās domās, teatru nav sagēmuši nevienas lugas, pie kurām tika strādāts vai tika solīts strādāt šai semināra. Neizņemoties šādas perspektīvas nav arī otram, nule maija pabeigtajam semināram. No visiem darbiem, pie kuriem strādāts šai seminārā, repertuārā pagaidām uzņemti tikai viens — E. Zālītes muzikālā komedija «Draudzības uguns» (komponists A. Zilinskis) Muzikālās komedijas teatru.

Bet tā ir, kā saka, tikai medaļas viena puse. Gan Maskavas, gan tepat mūsu republikas teatru agrāko gadu pieredze liecina, ka viens no vislabākajiem un drošākajiem ceļiem jaunu lugu radīšanā ir cieša teatru un dramaturģu sadarbība. Atklāti runājot, jāsaka, ka šādas sadarbības pie mums vairs nav. Un tāpēc nav lugu.

Lugu uzrakstīt ir grūta lieta. Lai radītu lugu, vajadzīgs ne tikai talants, zināšanas, liela dzīves pieredze, bet arī milzums darba. Veselu gadu, dažkārt

vēl vairāk, rakstnieks savu radošo enerģiju atdod vienas lugas uzrakstīšanai. Bet pie mums ieviesusies prakse, ka ne rakstnieks, ne teatris, kas gribētu lugu uzvest, nav pilntiesīgs saimnieks par milzīgā radošā darba rezultātiem. Līdz nonāksim uz skatuves luga izveido pa tik daudz dažādu instanču kabinetiem, nogul tik daudz dažādās rakstāmgaldū atvilktnēs, saņem tik daudz pa lielākaļ daļai pretrunīgu labojumu un iebildumu, ka pat vispacietīgākajam cilvēkam — vienai, vai tas ir dramaturģis vai režisors — nolaidīsies rokas.

Sodien publicējam «Literaturnaja Gazeta» redakcijas rakstu «Novākt visus šķēršļus starp dramaturģu un teatru». Rakstā uzsverta nepieciešamība izbeigt mākslas dzīves vadītāju iestāžu sīkumaino aizbildniecību par teatriem, piešķirt teatriem radošu patstāvību, tiesības izvēlēties savu repertuāru, stāties sadarbībā ar autoriem, pasūtīt un kopīgiem spēkiem izstrādāt tādas lugas, kas teatriem liekas visvairadzīgākās, visaktīvākās, to specifiskajai daiļrades sejai visatbilstošākās. Mūsu republikā šis jautājums, kā to rāda pēdējo gadu (arī aizvadītās sezonas) bēdīgā pieredze, ir sevišķi sāpīgs. Plēnācis pēdējais laiks to radikāli atrisināt.

Skaids, ka teatriem nepieciešamas paplašinātas tiesības, lielāka patstāvība. Bet lai šādas tiesības un patstāvību iegūtu, teatriem ar praktisku darbu jāpierāda, ka viņi prātīs tās pienācīgi realizēt. Pašlaik sabiedrībā šādas pārliecības nav. Un ne tikai tādēļ, ka mūsu teatru (atskaitot, varbūt, vienīgi Jelgavas teatru) bijuši pārāk pasīvi un neuzpēmīgi oriģinālrepertuāra radīšanā, bet arī tādēļ, ka teatriem nav noteiktas, principālas pieejas repertuāra plāna sastādīšanā. Attiecībā uz repertuāru teatru dzīvo «no rokas mutē». Par kaut kādu tematisku perspektīvu plānu nevaram pat runāt. Plānošana notiek sasteigti, stichiski.

Mīnēsim, piemēram, Dailes teatru, kurā repertuāra plānošana nokārtota ļoti slikti. Iši pirms tagadējās sezonas sākuma Dailes teatris bija nonācis tādā stāvoklī, ka pat tā vadība nezināja, ko un kad iestudēs. Sekas nelika sevi ilgi gaidīt, un tās bija vienlīdz nepatīkamas kā pašam teatrim, tā skatītājam. No četriem inscenējumiem sezonas pirmajā pusē trīs bija Rietumeiropas klasiskās literatūras darbi, turklāt tādi, kurus nekādā ziņā nevar uzskatīt par labākajiem un interesantākajiem — Goldoni «Stulbeni», Balzaka «Pamāte», Lope de Vegas «Valensijas atraitne». Šādu aizraušanos ar pavisam viduvējas markas klasiku pat pie labākās gribas nevar kvalificēt citādi kā par nopietnas plānošanas trūkuma rezultātu.

Nenoteiktība, skaidras līnijas trūkums jūtas arī citu teatru repertuāra politikā. Padomju lugu paredzētajās rubrikās repertuāra plānos parasti ir tukša vieta. Un tikai tad, kad kāda jauna luga radījusi ievēribu Maskavā vai Leningradā, tukšajā vietā ieraksta šīs lugas nosaukumu un tūdaļ ķeras pie tās iestudēšanas. Tādai steigai ir vairākas sliktās puses. Vispirms jau tas, ka nedz režisors, nedz aktieri, nedz skatuves gleznotājs nespēj laikus sagatavoties jaunajam inscenējumam, vienam vienkārši neiznāk laika vākt un studēt vajadzīgos materiālus, pētīt reālajā dzīvē parādības, kas līdzīgas lugā attēlotajām. No tā izaug ļoti nopietns jaunums, un, proti, tas, ka, pretēji partijas norādījumiem un visas sabiedrības kategoriskām prasībām, padomju lugu inscenējumi iznāk bālāki, paviršāki, mākslinieciski negatīvāki nekā klasisko lugu iestudējumi. Arī klasiku, protams, nedrīkst rādīt slikti. Tā jau ir tradīcija, ka tieši padomju teatris ir vislabākais klasikas interprets, tiklīdz idejiskā, kā mākslinieciskā ziņā. Si tradīcija svēti glabājama arī Padomju Latvijas teatros. Bet tas nenozīmē, ka

pieļaujama kaut mazākā paviršība attiecībā uz padomju lugu. Un tomēr šāda paviršība, dažkārt pat direktijas skopulība padomju lugu inscenējumos mūsu teatros vēl novērojama.

Salīdzināsim Muzikālās komedijas teatru «Sikspārņa» uzvedumu ar operetes «Kāzas Maļinovkā» uzvedumu. Salīdzinājums noved pie ļoti nepatīkama secinājuma: «Sikspārņa» teatris devis visu, kas vien bijis tā spēkos — gan bagātīgu materiālo līdzekļu, gan labākos radošos spēkus, toties «Maļinovkā» uzvedumā raudzīts «ietaupīts» gan te, gan tur. Tā rīkoties nedrīkst.

Runājot par padomju lugu plānošanu, teatru vadība bieži aizbīdina ar tā saucamajiem objektīvajiem iemesliem: lūk, padomju dramaturģija pēdējā laikā bijusi tik mazraizīga, ka nekāda nopietna plānošana nav iespējama. Šī aizbīdīšanās pamatota tikai pa daļai. Nebūs pareizi, ja teatru orientēsim vienīgi uz šogad vai augstākais pērn uzrakstītām lugām. Padomju dramaturģija ir jau trīsdesmit piecus gadus veca. Labas lugas rakstītas visos šajos trīsdesmit piecos gados un visā šai laikā posmā tās tad arī meklējam. Pareizi rīkojies Dailes teatris, uzveddams Treneva «Lubovu Jarovaju». Agrākos gados rakstītas lugas — Arbuzova «Tana» un Leonova «Vienkāršais cilvēks» ieinteresējušas Akademisko Dramas teatru. Taču šai ziņā teatrim jāklūst daudz daudz aktīvākiem. Dailes teatra galvenais režisors Ed. Smilģis jau gadiem ilgi runā, ka mūsu teatriem vajadzētu pacelt Vladimira Majakovska dramaturģiju. Mēs tikai runājam, bet, lūk, pavisam tuvos kalimnos Pleskā, uzvesta Majakovska «Pirts». Ir vesela virkne lugu, kas pelnīti ierindojušās padomju literatūras klasikā, bet mūsu teatru tās vēl joprojām nav parādījuši skatītājam. Tātad aizbīdīšanās, ka padomju repertuāra plānošana ir grūta vai pat neiespējama, nav diezgan cīk pamatota.

Ne ar ko citu, kā vienīgi ar mūsu teatru vadības inertību, ļaunanos pašplūsmā izskaidrojams tas, ka arī klasisko lugu izvēle nav apmierinoša. Teatru vairās no pasaules klasiskās dramaturģijas lielākajiem darbiem, no cildenajām Sekspira traģedijām, no Moljeras satīras. Pie iemītam, labi pazīstamām takām turamies arī krievu klasiskās dramaturģijas izmantošanā. Nemaz neinteresējamies par citu padomju tautu klasiku, par tautas demokrātijas zemju dramaturģiju nerunājot.

Taču vissmagāko pārmetumu mūsu teatru pelnījuši par paslīgtāti latviešu klasiskās dramaturģijas mantojuma popularizēšanā. Mūsu teatru maz interesējas pat par Blaumani, lai gan tieši šeit būtu tik daudz ko darīt, lai ar socialistiskā realisma mākslas līdzekļiem pareizi parādītu izcilā meistara realistiskos darbus, kurus tik lielus gadus bija viltojuši un kroplojuši buržuāziskā teatra ideologi. Jāpauk, lai uz mūsu skatuves allaž būtu redzama Andreja Upša lieliskā dramaturģija — gan komedijas, gan lielās vēsturiskās traģedijas. Daudz vairāk nekā līdz šim vēribas jāvēlī J. Raiņa darbiem.

Tādas ir prasības, ko sabiedrība uzstāda republikas teatru kolektīviem, pārlūkodama viņu sniegumu pagājušajā sezonā. Šīs prasības teatru spēš izpildīt vienīgi tad, ja tie strauji un nemītīgi cels savu radošo aktivitāti, ja, tiekdami uz padomju mākslas kalngājiem, tie nevairīsies lielu uzdevumu, drosmīgi uzņemties atbildību par savu darbu un radošajiem nodomiem. Mākslā panākumus gūst tikai tas, kam ir tāls skatniens, plašs vēriens, augsts gara lidojums un kas savu radošo darbu saista ar visas tautas dzīvi un centieniem. Tad, kad šīs īpašības kļūs par vadošajām republikas teatru kolektīvos, aizvien Helāki un nozīmīgāki kļūs mūsu skatuves mākslas panākumi.

Literaturzinātnieku konferencei sanākot

Partijas XIX kongress izvirzīja jaunus uzdevumus visu nozaru darbiniekiem, tai skaitā arī rakstniekiem, literaturzinātniekiem un kritiķiem. Tāpēc radusies jauna rosinība literaturzinātnes jautājumos. Pēdējā pusgadā centrālajā periodiskā izdevumā «Vēstnesis», kas risina svarīgākos teorētiskos jautājumus sakarā ar padomju literatūras uzdevumiem pārejas periodā uz komunismu, parādījušies apcerējumi par literāro mantojumu, tiek saasināta uzmanība mākslinieciskās meistariības jautājumiem.

Arī republikaniskajos izdevumos publicēti vairāki raksti, kas apskata latviešu padomju literatūru komunisma celtniecības uzdevumu gaismā. Taču nopietnāku teoretisku pētījumu mums vēl nav, daudzas svarīgas latviešu padomju literatūras un literatūrvēstures problēmas vēl gaida atrisinājumu. Tāpēc interese izraisīja PSRS Zinātņu Akademijas M. Gorkija vārdā nosauktā Pasaules literatūras institūta, PSRS Zinātņu Akademijas Literatūras institūta (Puškina nama), LPSR Zinātņu Akademijas Valodas un literatūras institūta, Latvijas Valsts universitātes un LPSR Politisko zināšanu un zinātņu popularizēšanas biedrības rīkotā apvienotā konference par literatūras jautājumiem J. V. Staļina darba «Socialisma ekonomiskās problēmas PSRS Savienībā» un PSKP XIX kongresa lēmumu gaismā. Konference sanāc 8. g. 17. un 18. jūnijā Rīgā.

Konferenci ievadīja K. Ozoliņa referāts par latviešu padomju literatūras un kritikas attīstības jautājumiem. Tam sekoja PSRS ZA M. Gorkija vārdā nosauktā Pasaules literatūras institūta līdzstrādnieka filozofijas zinātņu kandidata I. Astachova referāts, kas risi-

na svarīgu literatūras teorijas jautājumu par mākslas un literatūras specifiku. Mūsu republikā, kur sperti tikai pirmie soļi krievu un latviešu kultūras sakaru petīšanā, šā paša institūta līdzstrādnieka filozofijas zinātņu kandidata M. Riimana-Fetisova referāts par krievu literatūras nozīmi PSRS tautu literatūras attīstībā sola daudz vērtīgu ierosinājumu.

Tipiskuma problēmu un jautājumu par satiras vietu un nozīmi, jautājumu, kam ierādīta redzama vieta pārskata referātā partijas XIX kongresam, risina PSRS ZA Literatūras institūta (Puškina nama) līdzstrādnieka filozofijas zinātņu kandidata L. Jeršova referāts «Tipiskuma problēma un padomju satiras attīstība», filozofijas zinātņu kandidata M. Nikolajeva referāts «Tipiskuma problēma literatūrā PSKP XIX kongresa lēmumu gaismā» un docenta A. Griģuļa referāts «Satira latviešu literatūrā».

Realisma attīstībai latviešu dramaturģijā veltīts LPSR ZA Valodas un literatūras institūta Literatūras daļas vadītāja K. Kundziņa referāts; buržuāziskos nacionalistus kā latviešu literatūras vēstures falsifikatorus atmāsko filozofijas zinātņu kandidats A. Vilsons savā referātā.

Apvienotās konferences referāti apmierinātākie un aktualākie padomju literatūras jautājumus, par kuriem mūsu republikā vēl nav bijusi nopietna domu izmaiņa, piemēram, par literatūras specifiku, iepazīstinās ar jaunākajiem padomju literatūrzinātnes atzinumiem tādos nozīmīgos jautājumos kā, piemēram, tipiskuma izpratne. Tādējādi apvienotā konference sola virzīt uz priekšu teoretisko domu mūsu republikā.

I. Dadzīte

Jaunā latviešu diriģenta panākumi Maskavā

Jau vairākus gadus pie Maskavas Lielā teātra pastāv t. s. stažetāju grupas, kurās talantīgiem jauniešiem māksliniekiem dota iespēja divus gadus attīstīt savas spējas, mācīties no labākajiem mākslas meistariem.

Arī šogad maijā notika konkurss visās stažetāju grupās — solistiem, muzikāliem, operas un baleta režisoriem un diriģentiem.

No 26. līdz 31. maijam notika konkurss diriģentiem. Uz trim paredzētajām vietām pirmajā kārtībā tika izvēlēti 14 jaunie diriģenti no dažādām republikām, tai skaitā arī Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātra diriģents Richards Glāzups.

Pirmajā kārtā R. Glāzups, izpildot Fr. Šuberta «Nepabeigto simfoniju», ieguva augstu komisijas novērtējumu un tika izvēlēts uz otru kārtu, kurā viņam bija jāizpilda Pučini operas «Co-Lo-Sana» II cēlens. Arī šoreiz R. Glāzups parādīja sevi kā augsti kvalificētu mākslinieku. Visu konkursa dalībnieku vidū viņš ieguva visaugstāko novērtējumu.

Tā jaunais, talantīgais latviešu diriģents spoži izturēja grūto pārbaudi un, sākot ar nākamā sezonā, strādās Maskavas Lielajā teātrī, kur labāko mūsu zemes diriģentu vadība viņam pavērtas visas iespējas pilnveidot savu meistartību.

B. Lvovs

BROCĒNU STRĀDNIEKU KLUBA

J. PABERZS

«Sovakar mūsu teātri pirmizrāde — Gogoļa «Revidenti»!» — tā 16. maijā runāja Brocēnu kombināta laudis, pēc maiņas steldzīgāk nekā parasti dodamies uz mājām, uz strādnieku ciematu gleznainajā Cieceres ezera krastā. Pēc brīža jau straume omda atpakaļ uz kombinātu, kur blakus pārvaldes ēkai pagaidām atrodas klubs. To, ka klubs šīn vietā ir tikai pagaidām, Brocēnos uzsvērt ikviens, ar ko lebraucējam iznāk aprunāties.

Jauncelsme, nemītīga attīstība te ir kļuvusi par gluži ikdienišķu dzīves sastāvdaļu, un rītdiena šeit itin dabiski saplūst ar šodienu. Tāpēc jaunā lepnā klubā ēka kultūras un atpūtas parkā pie ezera Brocēnu ledzīvotājiem liekas tikpat kā uzcelta, lai gan tās celtniecību plānots sākt tikai nākamgad. Arī kultūras un atpūtas parka vēl nav. Tā izveidošanu gan paredzēts sākt jau tuvākajās dienās. 14. jūlijā jānotiek rajona dziesmu dienu ieskaņas koncertam, un šāds liels sarīkojums, protams, nevar notikt klajā laukā. Brocēnu celtnieki to nepieļaus, kaut arī dzird runājam, ka, piemēram, Saldū esot tādi rajona mēroga darbinieki, kam nepatīkot pati doma par ieskaņas koncerta rīkošanu Brocēnos. Šāds koncerts varot slikti ietekmēt «isto» dziesmu dienu apmeklēšanu Saldū. Ko var darīt, ja vēl ir laudis, kas nesaprot, ka nedrīkst atteikties no sarīkojuma, kas var kļūt par reālu stimulu tādām svarīgām pasākumiem kā kultūras un atpūtas parka izveidošanas sākšana. Te nav citas izejas, kā neņemt vērā šo jauzu šaurās intereses.

Bet pagaidām klubs ir vecajā vietā. Un tas nemaz nav slikts klubs. Vislabāks ir tas, ka klubs ļoti bieži ir jauzu pilns. Tā tas bija arī 16. maijā, kad šeit notika «Revidenti» pirmizrāde. Zāli pildīja svētku drāmas uzposmes vīri un jaunekļi, košos vasaras tērpos greznojušās sievas un meitenes. Ar dzīvu interesi skatījās sekojojo notikumiem uz ekataves, smējās par Chrestakova dēkām, par pilsētas priekšnieka paniskajām bailēm, par viņam padoto ierēdņu neapbrīkstāmo stulbumu un iedzīvošanās tādā. Daudzi no klātesošiem šeit pirmoreiz iepazīs ar Gogoļa nemirstīgo komediju. Bet netrūka arī tad, kas «Revidenti» jau bija redzējuši Rīgā un pat Maskavā. Taču visi no sirds priecājās par sava kolektīva sniegumu. «Jā, mūsu teātris iet uz augšu», — sprieda skatītāji. Un vārdos «mūsu teātris» ska-

nēja pelnīts lepnums un gandarījums par mākslinieciskās pašdarbības pulcēšanu, kam pieticis drosmes un uzņēmības ķerties pie tik atbildīga uzdevuma un kam nav trūcis prasmes un darba mīlestības grūto uzdevumu veikt labā līmenī, protams, ņemot vērā mākslinieciskās pašdarbības iespējas.

Brocēnu kombināta dramatiskajā kolektīvā darbojas 36 teātra mākslas entuziasti — strādnieki, meistari, inženieri, pārvaldes darbinieki, vietējās skolas skolotāji. Kolektīvu vada skolotājs Jānis Gaillis. Mēģinājumi notiek divas reizes nedēļā. Dalībnieki uz mēģinājumiem ierodas tik kārtīgi, nodarbinātības piedalās ar tādu uzmanību un aktivitāti, ka disciplīnas ziņā viņi var būt par paraugu vienam otram profesionālam teātrim. Augstā radošā disciplīna Brocēnu dramatiskajam kolektīvam ļāvis paveikt ļoti daudz. Šogad vien iestudēti veseli četri viencēļi un pēc tam — «Revidenti». Tagad pulcina dalībnieki gribētu uzvest kādu interesantu, asprātīgu komediju par Padomju Latvijas jauzu dzīvi, par mūsu strādnieku, kolchoznieku un inteliģentu šodien. Bet viņi nevar atrast šādu komediju, tāpat kā nevar atrast citas aktuālas latviešu padomju lugas citos žanros, jo tās gluži vienkārši vēl ir, kā saka, dramaturgu tīnes pudeles. Tiesām, neapmierinātību par mūsu dramaturgu pasivitāti izsaka daudzi jo daudzi dramatiskās pašdarbības dalībnieki, un ne tikai Brocēnos.

Kultūras dzīve Brocēnu strādnieku ciematā neaprobežojas ar teātri. Tā pašā Jāņa Gailla vadībā ļoti rosigi strādā koris. Arī tas mēģinājumus rīko divas reizes nedēļā, un visi 40 dziedātāji cītīgi mācās, lai dziesmu svētkos godam celtu savas rūpnīcas slavu. Visas programā paredzētās dziesmas jau iestudētas. Tagad rūpes koncentrētas uz izpildījuma slīpēšanu, māksliniecisko pilnveidošanu.

Tikpat centīgi mākslinieciskās pašdarbības skatē pošas sešpadsmit dalībnieku lielais deju pulciņš. Dejas jau iemācītas. Bet arī sen pazīstamu deju var nodedot arvien izteismīgāk, temperamentīgāk, izjustāk. Vajag tikai ledzīlīnāties dejas saturā, padomāt par

katra soļa, katras kustības lomu šā satura atsegšanā. Tas tad pašlaik arī ir galvenais, pie kā strādā pulciņa dalībnieki. Ir ko padomāt arī par tērpiem, jo košs, gaumīgs tērps tautas dejā ir dejojājam, īpaši dejojājam, lepnums.

Kultūras darbs Brocēnu kombinātā neaprobežojas ar māksliniecisko pašdarbību. Līdz ar rūpnīcas augšanu aug augumā arī darbaļaužu intereses un vajadzības. Strādnieki grib dzīvot daudzpusīgu, saturīgu, kultūralu dzīvi. Viņi, piemēram, kļuvuši lieli kino draugi, pieraduši pie kino un nevar bez tā nemaz iztikt. Dažādas filmas kluba rāda četras reizes nedēļā, un apmeklētāju nekad netrūkst.

Pelnītā godā Brocēnos ir padomju cilvēka uzticamais draugs — grāmata un laikraksts. Partijas kabineta darbojas bibliotēka, un daudzi rūpnīcas laudis te ir pastāvīgi viesi. Pārvaldes ēkas priekštelpā iekārtots «Preses apvienības» galds. Allaž te pieejami jaunākie laikraksti, grāmatas, Bleži jo bieži te redz pienākam gan sirmus vīrus, gan jaunas meitenes. Viņi rūpīgi apskata izlikto izdevumus, meklē, vai nav atsūtīts kas jauns, vēl nelsīfs. Gudri darītu attiecīgās organizācijas, ja parūpētos, lai grāmatu izvēle būtu lielāka nekā līdz šim un lai laudis varētu nopirkt šodienas, nevis vakardienas avīzes.

Te pieminēti tikai dažādi fakti no Brocēnu kultūras dzīves. Tie pārliecinoši rāda, ka klubs iņem arvien svarīgāku vietu rūpnīcas jauzu ikdienā.

Un kluba vadītājam Viktoram Kaupam ir ko padomāt un pastrādāt, lai viss noritētu laikā un labā organizatoriskā līmenī. Ciepa un atzinība, ar kādu par sava kluba vadītāju runā strādnieki, liecina, ka savus visus sarežģītos uzdevumus viņš veic sekmīgi, isā laikā kļūdamus par nepieciešamu locekli lielajā kolektīvā. Jā, modernā, pirmreiz padomju rūpniecības uzņēmumā tagad vajadzīgi ne tikai inženieri, meistari un citi tehniskie darbinieki, bet arī kultūras darba vadītāji.

Arī tā ir jauna, tipiska mūsu šodienas parādība.

Novākt visus šķēršļus starp dramaturgu un teātri!

Teatra sabiedriskā un radošā seja vienmēr redzama tā afišā. Šo seju veido iestudēto lugu izvēle, teatra repertuārs, visa repertuāra līnija, ko teātris noteikti un skaidri realizē.

Visa teatra vēsture liek atcerēties, ka skatītāja mīlestību un patiesu atzinību aktieriem, režisoriem un teātru kolektīviem nesusi, galvenokārt un vispirms, viņu prasme veidot savu repertuāru, uzņemot tajā lugas, kas drosmīgi un asi izvirza pašas nepieciešamās sava laika problēmas, atbild uz vissavilpojošākajiem jautājumiem.

Teatra vadības personīgā atbildība par repertuāru, kas saistīta skatītāju un sagādātu tam cildenu estētisku apmierinājumu, tai pašā laikā būdams pilnvērtīgs pamats režisora un aktieru darbam, — ir visiedarīgākais līdzeklis dramatiskā teātra pastāvīgai nodrošināšanai ar jaunu labu lugu pieplūdumu.

Teatra aktivitāte un dramaturga aktivitāte ir savstarpēji saistītas parādības.

Bet īstenībā sīkumainā aizbildniecība par teātriem, ko kā sistēmu realizē bijuši Mākslas lietu komiteja, novedusi līdz tam, ka teātru pārvaldes aparātu repertuāra plānus ne tikai apstiprināja, bet bieži vien arī veidoja. Šis pats aparāts bija piesavinājies ārkārtējās tiesības atzīt vai atzīt jebkuru lugu, tas varēja administratīvi kārtā atņemt lugu teātriem, ar kuru bija strādājis autors, un nodot to citam kolektīvam. Tas jauca visas saites starp dramaturgu un teātri, jo rakstnieka sadarbībai ar organizāciju, kurai nav iespējas pieņemt vai noraidīt viņa darbu, protams, nebija praktiskas jēgas. Dramaturgu savstarpējās attiecības ar komitejas aparātu nevarēja būt patiesi radošas, un tas ietekmēja, un nevarēja neietekmēt, visu mūsu dramaturģijas stāvokli.

Pārliecinošas, ka šāds stāvoklis nav normāls, Mākslas lietu komiteja pēdējā gada laikā spērusi zināmus so-

ļus, lai atjaunotu teātru patstāvību savā repertuāra politikā (starp citu, taču ne jau velti pastāv šis liels pienākums uzliedzot un daudz ko noteicošais termins: «teatra repertuāra politika»!). Bet tas tika darīts pabalīgi, netika attiecināts uz visiem teātriem, atstājot komitejas aparātam tiesības galīgi apstiprināt repertuāra plānu un pieņemt lugas.

Sādi kompromisa līdzekļi nespēj dot nepieciešamos rezultātus. Plaša un pilnvērtīga dramaturģijas attīstības na, patiesas rūpes, lai rastos jaunas lugas, kas dzīli un daudzveidīgi parādītu padomju jauzu dzīvi un darbu, — ir pats galvenākais teātru uzdevums un viens no svarīgākajiem mūsu literatūras uzdevumiem.

Pateicoties partijas gādībai, partijas preses dzīvajai un principālajai kritikai, no dramaturģijas attīstības ceļa novākta virkne nopietnu traucēkļu. Atmaskota kritiku-antipatriotu grupas kaitīgā darbība. Atklāta un satriekta bēdīgi slavenā «bezkonfliktu teorija», kas radījusi ne mazums amoru, pelēku, skatītāju pelnīti noraidītu darbu. Noris konsekvanta un noteikta cīņa pret amatnieciskumu un haltūru. Tas, kas parādījusies virkne jaunu, interesantu dramatisku darbu, ir šīs gādības pirmais pārliecinošais rezultāts.

Tomēr jauno lugu skaits nespēj apmierināt ne teātrus, ne skatītājus. Bet, lai šis skaits pieaugtu arvien vairāk un vairāk, nepieciešams noteikti palīdzēt dramaturgu un teātru radošo saīšu atjaunošanai, piešķirt teātriem tiesības ne tikai nodibināt ar dramaturgu kontaktu tai laikā, kad noris darbs pie lugas, bet arī pieņemt pabeigtu lugu, uzņemt to savā repertuārā un parādīt skatītājam, ar sabiedriskā domu pārbaudot darba rezultātus.

Zurnāla redakcijas koleģija, izdevniecības redakcijas padome pie mums ir vienīgā pilntiesīgā instance, kas izšķir prozaiķa vai dzejnieka uzrakstīta darba likteni. Vispusīgi apspriedušas

manuskriptu, pastrādājušas pie tā kopā ar autoru, tās laiž klajā grāmatu lasītāja vērtējumam. Dažkārt gadās, ka tās kļūdas, pārlieku pasteldzas. Lasītāji un kritika palīdz tādos gadījumos kļūdas izlabot, nepabeigto darbu novest līdz galam.

Teatra vadībai un tā mākslinieciskajai padomei vajadzīgas tādas pašas tiesības, laižot tautā dramatiskās literatūras darbus. Tas atvers plašu ceļu uz skatuvi periferijā dzīvojošiem dramaturgiem, radīs nepieciešamo gultni lugu strauvei, kurai kā šaura aīza stājas ceļā teātru pārvaldes repertuāra redakcijas nodaļa, kas uzvēlusi sev plecos nepanesami smagu pienākumu lasīt, konsultēt un pieņemt visas uz skatuves izlaižamās lugas.

Arī tagad pie mums apgabalu teātros skatuves dzīvi sāk dzīvot vietējo autoru lugas, kas bieži vien pēc tam iziet uz Vissavienības skatuves. Bet cik barjeru tām nākas pārvarēt ceļā uz skatītāju! Piemēram, Tambovas teātris apmēram pirms diviem gadiem iepazīs ar lugu, ko bija uzrakstījis turpat Tambovā dzīvojošais ārsts N. Arhangeļskis. Luga teātri teintereseja. Kolektīvs sāka strādāt ar autoru. Taču, lai šī luga — «Uzticības zīmogs» — varētu tikt uzņemta repertuāra plānā un uzvesta, teātriem nācās saņemt atļauju: 1) no apgabala mākslas nodaļas; 2) no KPFSR Mākslas lietu komitejas; 3) no PSRS Mākslas lietu komitejas repertuāra redakcijas nodaļas; 4) no teātru pārvaldes. Ceturš instance, četri saraksti ar «nepieciešamajiem» labojumiem, kas radušies atkarībā no šo instanču gaumes un saprašanas, un rezultātā — četri ilgi gaidītie zīmogi, no kuriem ikviens šai gadījumā ir neuzticības zīmogs teātri un dramaturgam. Lugu parādīja skatītājam pagājušajā ziemā un, starp citu, tai pašā redakcijā, ko autors, neraugoties uz to, ka trūka atļauju, bija gatavojis ciešā sadarbībā ar teātri un kas tika apspriests... vēl

1951. gadā notikušajā seminārā Padomju rakstnieku savienībā.

Novosibirskas teātris «Sarkanā lapa» bija saņēmis un apspriedis vietējā autora V. Lavrentjeva lugu «Krjaževu ģimene». Kolektīvam luga patīk, tas grib savu jauno inscenējumu ņemt līdz uz šovasar Maskavā paredzētajām viesizrādēm. Teatra vadītājs, režisors V. Redlchs jau strādā pie lugas. Bet šī luga vēl nav atļauta iestudēšanai; tā ceļo starp apgabala mākslas nodaļu, KPFSR teātru pārvaldi un PSRS teātru pārvaldi. Bet vai nebūtu labāk uzticēties teātriem un palūkot, kāda būs izrāde, par kuru tad teātris pat visā pilnībā atbildētu?

Katram teātriem jāsaņem tiesības uz jaunās, pašas pieņemtās lugas pirmo iestudējumu. Sabiedriskā doma, raksti presē parādīs, vai šī luga pelnījusi, lai to izlāta tālāk, vai to var ieteikt inscenēšanai citos teātros. Un dramaturgam, kas saņēmis no teātra stimulošu atsauksmi un uzklaujis saprātīgu, lietai par labu nākošu padomus, stingri jāzina, ka viņš stājies radošā sadarbībā ar organizāciju, kuras lēmumi ir atbildīgi un galīgi, kuras sāktais darbs varēs bez traucējumiem tikt pabeigts.

Tādā dramaturga un teātra sadarbībā jāpastāv stingrām abpusējām saistībām.

Dramaturgam ir tiesības noslēgt ar vienu teātri līgumu par savas lugas pirmo uzdevumu — un tikai ar šo vienu teātri viņam tiesības strādāt, izveidojot galīgo scenisko variantu. Šī liktos, dabiskā atziņa nedrīkst izsaukt kaut kādas īpašas atrunas: dažādi teātri — dažādas gaumes, un dramaturgs taču nevar izdarīt jebkurai gaumei pa prātam, pilnveidojot savu lugu atbilstoši norādījumiem, ko sniedz divi trīs režisori, no kuriem katrs velk uz savu pusi. Taču īstenībā tādi gadījumi ir. Pietiks, ja atgādināsim, kā parādījās A. Simukova luga «Meitenītes daljāvinā», kuru šajā sezonā gandrīz vienā laikā parādīja divi Maskavas teātri ne tikai divos dažādos variantos, bet pat ar dažādiem nosaukumiem.

Sādu autora rīcību, kad tas viegli piekāpjas, atdodot savas pozīcijas daļrādīs jautājumos, levdrojamā mērā sekmējušas daudzpakāpju instances, kas pastāvējušas pēdējos gadus un no kurām katra laida lugu cauri vienīgi ar noteikumu, ka tajā izdarīs tās vai citas redaktora gaumes vai izpratnes diktētas izmaiņas.

Principālā trūkums daļrādīs jautājumos ir grēks, kas piemīt ne tikai vienam otram dramaturgam, bet dažkārt arī teātriem.

Bieži, pat ļoti bieži ir gadījumi, kad teātra vadītāji, paguvuši sarunāt daudz komplimentu viņu pieņemtās lugas autoram, novēršas gan no lugas, gan no dramaturga, tiklīdz viņus sasniedz neskaidras baumas, ka šis darbs «kaut kur» neesot paties, ka par to «kaut kas» izteicis netaisnīgu spriedumu.

Dramaturgam pirmais uzdevums jārealizē ar vienu teātri, jāstrādā ar vienu kolektīvu. Par līguma laušanu, t. i., par darba pabeigšanas termiņa pārkāpšanu, strādājot pie lugas teksta, vai izrādes nodošanas termiņa pārkāpšanu, par lugas nodošanu citam teātriem vai par mēģinājumu izbeigšanu, kā teātriem, tā rakstniekam jānes morāla un materiāla atbildība.

Kad luga pieņemta un sāktas darbs ar to, teātra vadībai un tā mākslinieciskajai padomei jāprot aizstāvēt savu viedokli, neatlaidīgi jācenšas panākt darba pabeigšanu, uzskatot lugas pārkāpumus arī par saviem panākumiem, virsīgīgi dālot ar autoru atbildību par nenovērtētiem trūkumiem un pārrēķināšanu.

Lai starp teātriem un dramaturgiem varētu atjaunoties šādas normas attiecības, kas dibinātos uz ciešu radošu draudzību un pilnīgu abpusēju atbildību, ir nepieciešami vairāki priekšnoteikumi.

Svarīgākais no tiem — nostiprināt to posmu, kas atbild par teātra repertuāra līniju.

Teatra literārās daļas raženas un konsekvantas darbības klasiskais paraugs ir paliek V. Nemiroviča-Dančenko darbs Maskavas Akademiskajā Dailes teātri.

JOHANA KELERA DARBU IZSTĀDE

«Cepla» dramatizējums uz skatuves

LPSR Valsts latviešu un krievu mākslas muzejā 31. maijā atklāja jauno nacionālās realistiskās mākslas izstādi. Muzeja divās zālēs eksponētas 44 gleznas, 43 zīmējumi un akvareļi. Šie darbi iepazīstina skatītāju ar mākslinieka patriotu, cīnītāja pret feodālismu un nacionālajiem spaidiem, radošās personības daudzpusību, domu bagātību un mākslinieciskās meistarības augsto līmeni.

Dzimis trūcīga rentnieka ģimenē, nākamais mākslinieks pirmo reizi cēlā otu kā daiļkrāsotāja Fabera mācekli Cēsi. Arī nonācis Pēterburgā, viņš sākmā strādā par izkārtoju krāsotāju un tikai 1848. g. uzsāk studijas Mākslas akadēmijā, ko beidz 1855. g. ar diplomdarbu «Herakls izved Cerberu no elles pēdurvies».

Pēterburgas mākslas akadēmijā Keleram apgūst ne tikai profesionālās meistarības pamatus, bet krievu revolucionāri demokrātisko ideju ietekmē veidojas arī viņa progresīvais pasaules uzskats. Mākslinieks jau 60. gados aktīvi iesaistās igauņu nacionālajā kustībā, pārstāvēdams tās demokrātiskā radikālā virzienā. Pēc atgriešanās no studiju ceļojuma pa Rietumeiropu viņš īgaunijā aizrautīgi vāc materiālus un gūst ierosmes turpmākajam darbam.

Izstādē redzami akvareļi, kuru starpā kā labākie jāatzīmē «Hiju salas sievietes», «Mājīna, kur dzimis J. Keleris», «Sirmgalve pie kamīna».

«Vērpēja» un daži citi formātā nelielie zīmējumi, liecina, ka mākslinieks, vērtīgi studējams tautas tipus, dzīvi, to atveido patiesi, bez izskaistinājuma, uzrādot atzīstamu realistiskās glezniecības meistarību, kaut arī līdz krievu «peredvižņiku» mākslas kritiskajam realismam pacelties nespēj. Skatītājus īpaši valdzina sulīgos, siltos topos gleznieciski brīvi tvertais jaunās, skumju nomāktās zemnieces tēls akvareļi «Vērpēja» (1863.).

Plašajā Keleras daiļrades mantojumā visnozīmīgākā daļa ir viņa portreti. Apguvts krievu portreta glezniecības realistiskās tradīcijas, viņš jau 60. gados izvirzās Krievijas redzamāko portretistu rindās. Vairākkārtīgi viņu atzīnīgi novērtē arī «peredvižņiku» ideologs V. Stasovs. Par Gorčakova portretu Pēterburgas mākslas akadēmijā Keleram piešķir profesora nosaukumu.

Kā grods pavediens Keleras daiļradei vijas cauri liriski uztverti Krievzemes dabas motīvi un daudzu progresīvo kultūras darbinieku tēli portretos. Mūža pēdējā cēlienā Keleras daiļradei vairs nav tādas nozīmes, ko pagājušā gadsimta 80. gados proletariāta arvien pieaugošo revolucionāro kustību viņš nesaprata un tajā nespēja ieslēgties. Pēdējā ievērojamajā gleznā «Mūki nolād Loreleju» (1887.) viņš krāšņā kustības un dramatisma pilnā valodā uzstājas kā cīnītājs pret baznīcu.

Izstāde vispusīgi parāda J. Keleras atstāto mantojumu.

J. Pujats

Ventspils Centrālā strādnieku kluba kora kolektīvs

Gatavojoties mākslinieciskās pasākuma skatē, Ventspils Centrālā strādnieku kluba kora kolektīvs jaunās diriģentes Elvīras Putniņas vadībā šogad leņvorojami audzis, aktīvi piedalījies pilsētas sabiedriskajā dzīvē un sniedzis 4 patstāvīgu koncertus Ventspilī, kā arī viesojies ar plašu koncertu kuldīgā.

Par galveno principu dziedātāju audzināšanā uzskatot individuālo pieeju, panākta visumā disciplinēta nodarbinātība apmeklēšana. Būdam laba sava kolektīva vadītāja, E. Putniņa vienmēr uzklauša dziedātāju domas dažādos ikdienas darba jautājumos, tāpat neaizmirst, ka nozīmīgi faktori kora dzīvē ir pareiza un kolektīva interesēm atbilstoša repertuāra izvēle, kā arī intensīva, sprāga mēģinājumu norise.

Rosmīgi strādā visi trīs kora kolektīvi — jauktais, sievietes un vīru koris, kā arī solistu grupa. Kora dalīb-

nieku skaits sniedzas pāri simtam. Repertuārā ir tādi nozīmīgi darbi kā E. Dārziņa «Lauztās priedes», Jāzepa Medīna «Pēc kaujas», Arro «Sūpoles», krievu tautas dziesma «El, uch-nem» A. Novikova apdarē, koris «Nak-sinča» no Rubīnšteina operas «Demons», koris «Klusu, klusu» no Verdi operas «Rigoletto», «Kareivju koris» no Guno operas «Fausts», «Meiteņu koris» no Čaikovska operas «Jevge-nijs Opeginis», koris «Laidies prom ar vēja spārnem» no Borodina operas «Kņazs Igors», kā arī koris «Slava» no Glīnka operas «Ivans Susalins», tāpat vairākas daļas no V. Makarova kora svītas «Varoņņiki».

Daudz strādā arī kluba orķestris, gan pavādīdams padomju masu dziesmu un operu kora izpildījumus, gan arī iestudējot patstāvīgu repertuāru.

L. Kārkliņš

Sienas avīzes

Kā tikt pie jaunām galošām

Ar interesantu pieredzi šajā jautājumā iepazīstina Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas sienas avīze «Akadēmijas dzīve» nelielā rakstā «Kā Jānis Bumbiers ticis pie jaunām galošām».

Pēc kādas sēdes Akadēmijas Fundamentālās bibliotēkas telpās zinātņu vīru grupa nostājusies rindā pie garderobes, gaidot, kad tiem izsniegs virsdrēbes. Daudzi no viņiem bija ļoti neapmierināti, jo kaut kur steigās, un garderobisti centās iespējami labāk un ātrāk apkalpot ievērojamus un cienījamus sēdes dalībniekus.

Gaidītāju vidū bija arī Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūta direktors Jānis Bumbiers. Kad viņš bija saņēmis un uzvilcis mugurā mēteli, viņa kāja pēkšņi apstājās pusceļā no galošas.

— Pagaidiet, pagaidiet! — J. Bumbiers iesaucās, — vai tad tās ir manas galošas?

Rūpīgi izpētījis uz padoles uzrakstu «Sarkanais kvadrats», erudītais zinātnieks nāca pie atziņas, ka viņa nesen nopirktajām galošām šī fabrikas marka nevarētu būt tik nodēdēta. Secinājums bija kategorisks: nē, tās nav manas galošas!

Garderobists paskatījās uz J. Bumbieram pasniegtajām galošām, paraudzījis zem garderobes letes un nedroši teica, ka citu galošu garderobē nav.

— Kāda man tur daļa! — atcirta J. Bumbiers. — Man bija jaunas galošas, bet šīs ir apnēsātas.

Juzdamies atbildīgs par viņam uzticētajām mantām, garderobists piedāvāja «cietušajam» glūzi jaunās galošas, kuras viņš nupat bija nopircis patē sev. Bet pieredzes bagātais ekonomists J. Bumbiers tobriņ atbrīda par izdevīgāku atsacīties no tiešas preču apmaiņas un uzskatīja par labāku saņemt par savām galošām atlīdzību skaidrā naudā.

— Kā jums nav kauna, — viņš

sacīja, — piedāvāt man svešas galošas. Samaksājiet man manu galošu vērtību!

— Vajadzēs samaksāt, — noraidījis pateica garderobists savai sievai. — Redzi, cilvēks uztraucas...

J. Bumbiers apmierināts ielika makā saņemto naudu. Bet garderobē tajā brīdī bija vēl citi ekonomisti. Kāds no tiem atzīdāja cienījamam zinātni vīram, ka galošas maksā mazāk, nekā viņam lēdota. Tad Bumbiers no saņemtās naudas uzmeta uz garderobes letes 10 rubļus atpakaļ...

Vai J. Bumbiers par legātu naudu nopirka jaunas galošas, nav zināms. Bet fakts ir tas, ka vecās galošas joprojām vēl stāv Fundamentālās bibliotēkas garderobē.

Patiešām taisnība ir vārdiem: «Iesēdīsties galošā — sausā tiksi cauri», it īpaši, ja šīs galošas ir jauna un ja to tev nopircis garderobists, kas saņem daudzkārt mazāku algu nekā tu...

Sienas avīzes raksts par šo gadījumu ilustrē ar divām karikatūrām. Mēs labprāt iepazīstinātu ar tām lasītājus, ja partijas organizācijas sekretāre Zinātņu akadēmijā L. Zajkalne nebūtu cēlus pret šo nodomu kategoriskus iebildumus. Tāpēc sniedzam mākslinieka Ča-ča zīmējumu,

Akadēmiskais Dramas teātris jau ilgāku laiku ar panākumiem skatītājos rāda P. Roziša romāna «Ceplis» dramatizējumu V. Sauleskalna izveidojumā. (Sauksim to par dramatizējumu, jo V. Sauleskalns te, patiesībā, tikai dramaturģiski izkārtojis romāna autoru doto materiālu; tas, kā pāris personāži pārvērdoti vai ievēsti pilnīgi no jauna, būtību, negroza un nedod iemeslu nosaukt šo darbu par lugu, kas prasa daudz patstāvīgāku radošu pieeju.) Savukārt prese, garām ejot izteikusi dažas atzinīgas piezīmes par uzdevumu un aktieru tēlojumu, pašu dramatizējumu asi kritizēja, pārmetot tam būtiskus idejiski mākslinieciskus trūkumus.

Pirmajiem aizrādījumiem, kas izteikti K. Saknes recenzijā «Cīņā», bija savs dziļš pamats. Kā dramatizējuma, tā arī inscenējuma varēja manīt aizraušanos ar dažiem izskaistinājumiem, kas draudēja sabojāt romāna galveno domu, mazināt tās atmaskojošo spēku. Turpmākajā darbā autors un teātris šos aizrādījumus daļēji ņēmuši vērā, leņvorojami ceļot izrādes līmeni, un nekādā ziņā nevar pievienoties atzinumiem, kas parādījušies pēc šiem koreģējumiem, kuros, vērtējot dramatizējumu visumā, tas nosaukts par «sliktu, ko neglāb pat aktieru tēlojums un režisora meistarība» (skat. B. Jaunzema recenziju «Padomju Jaunatnē»). Var, norādot uz atsevišķiem trūkumiem, prasīt — un tas ir kritikas uzdevums, — lai dramatizējums, kā literārs darbs, būtu pēc iespējas idejiski un mākslinieciski augstvērtīgāks, var strīdēties par atsevišķām detaļām un to mērķtiecību galvenās idejas atsegšanā, bet būtu nepareizi sacīt, ka dramaturga centieni šai gadījumā cietuši gandrīz vai pilnīgu neveiksmi.

Kas ir galvenais pozitīvais P. Roziša romānā «Ceplis»? Tas, ka autors realistiskā tēlojumā atmasko latviešu nacionālo buržuaziju, aiz kuras skajaļām frāzēm par valsts varenību un tautas labklājību slēpjas ierāvēji, spekulanti un blēži. «Cepla» 1949. gada izdevuma priekšvārdā par to lasām: «Romānā «Ceplis» notēlota kāda kapitalistiskā uzņēmuma vēsture, tā rašanās, augšupeja un sabrukums. Uz šā fona Pāvils Rozišs prātī parādīt buržuaziskās Latvijas tipiskos apstākļus, atsedz visu šo «fabrikantu un spekulantu — buržuaziskās Latvijas īsto saimnieku — patieso seju. Mēs redzam šos nagaņus, sēkus, brievus un cepļus — tie ir spekulanti, liekuļi, nežēlīgi darba tautas izsūcēji. Caur šiem tēliem mums atklājas arī visu citu buržuaziskās Latvijas valstsvīru sejas. Arī buržuaziskais parlaments un tā pērkamie deputāti izrādās dažādu šaubīgu saimniecisku uzņēmumu līdzdalībnieki; uzņēmēji maksā tiem lielas algas, lai vieglāk varētu piekļūt valsts kasei. Mūsu acīm atklājas pilnīgi satrunējusī kapitalistiskā iekārta, neizsēdžot te arī buržuazisko ģimeni, kur sievietes pārvēršas par vienkārsu priekšmetu».

Vadoties no šīs romāna galvenās domas, V. Sauleskalnam visumā tomēr izdevies radīt atmaskojošu dramatizējumu, kas, uzvests uz skatuves, šodien skan kā asa satīra par buržuazisko Latviju un tās kapitalistiskajiem saimniekiem, kā apsūdzība pret kapitalistisko iekārtu vispār.

Jebkura literāra darba idejas paurējs ir tēls, šaurākā nozīmē — cilvēks, kura rīcībā, domās un pārdzīvojumos atspoguļojas dzīves īstenība visumā. Kas ir Ceplis, Nagainis, Zutis, Sēss, kādus mēs redzam viņus uz skatuves? Nevīs vienkārsi naudas kāri večiņi, kā bez jēkādiem pierādījumiem apgalvo B. Jaunzems, bet gan tipiski kapitalistiski rūpnieki, kuri dzīnā pēc arvien lielākas peļņas nežēlīgi ekspluatē strādniekus, krāpj un pie izdevības apriļ viens otru, apzog valsts kasi, kas tiem ir tikai viena no kabatām, ar vārdu sakot, ir spilgti kapitalistiskās vilku morāles nesēji. Šo savu morāli viņi ne tikai deklarē vār-

dos, bet arī apstiprina darbos: mēs redzam, kā Nagainis izspēž no strādniekiem vekselus, kā Ceplis izputina Zuti, kā viņi visi «grābj, kur var». «Zemnieku savienības» deputāta Cīruļa un socialdemokrāta Kļaviņa līdzdabība Cepla akcijā sabiedrībā, Sausā precības ar Nagaiņa meitu, šo «nenāvēršamo piedevu pūram», un citas machinācijas, Attāla pērkamība utt. — viss tas kopā uzskatāmi rāda, cik sapuvusi bija buržuaziskās Latvijas iekārta ar tās parlamentu, armiju, tiesu jau pašā savas pastāvēšanas sākumā. Visā kopumā šie tēli, pievienojot tiem virkni citu (pārvaldnieks Briedis, direktors Čodris, Zusa kundze u. c.), veido atbaidošo kompaniju, kuras izdarības skatītājos izraisa gan zobgalīgu smieklu, gan riebumu, pretīguma sajūtu. Kapitalistiskās iekārtas smacīgā atmosfera izradē jūtama no sākuma līdz beigām.

Protams, tie tēli nopelnis kā inscenētājam (režisors A. Amtmanis-Briedītis), tā aktieriem, taču viņu darbība nav atdalāma no dramatizējuma autora dotās vielas, gluži otrādi — izriet no tās. Kur šīs vielas pietrūcis, tur vērojama tieksme uz tīri teatraliem efektiem, kas stiprā mērā izpaužas 2. cēlienā, balles skatā; tango izpēšana šo iespaidu daļēji mazina. Taču šis cēliens kā dramaturgam, tā režisoram vēl būtu jāpārdomā. «Mākslas darbā, — saka Beļinskis, — nav nekā patvaļīga un nejauša, bet viss nepieciešami un loģiski izriet no tā idejas». Romānā šai ballei (un tur tā nav nemaz tik reprezentabla) ir nolūks panākt, lai pieaicinātā avīžu korespondenti izbažnē Cepla uzņēmumu. «Ja Jūs mani labi neapraktisiet un mūsu akciju sabiedrības lietu neizcelsiet, tad nav vērts, ka mēs te ēdam un dzeram», — Ceplis bramanīgi uzsit ar dūri uz galdā. Uz skatuves šo mērķtiecību neredzam, bet pārējie darījumi, kas tiek kārtoti šīs viesībās (piemēram, Cepla vienošanās ar Greju, kas ļoti svarīga, jo parāda ārzemju kapitāla noteicošo lomu buržuaziskajā Latvijā), kaut kā pazūd pāri visam valdošajā izdzīves virpulī.

Tas pats sakāms par atsevišķām lomām. Kur autora materiāls bijis pietiekams, tur radīti spilgti, pārliecinoši skatuves tēli, un tādu ir vairums. Lieliski, ļoti niansēti Edgaru Cepli atveido Jānis Osis. Gan darījumus kārtojot un savus konkurentus piemulkojot, gan attieksmē pret kalpotājiem un strādniekiem, gan slejāv lišķējojot un krogos uzzīvojot, panākta viscaur realistiska, iespaidīga spēle, ne brīdī nepārejot šaržā, lai gan loma šādas iespējas dod. Atmiņā paliekoši, katrs ar savu individuālu iezīmi šai «isto latviešu» un «nacionāli domājošo» spekulantu barā ir Visvaldis Silenieks, Arnolds Mīlbreks un Ludvigs Bārs Nagaiņa, Sēsa un Zusa lomas. Zanis Katlāps, veidojot Kļaviņu, labi parāda šī socialdemokrātu līdera divkosīgo, nodevīgo seju: viņa iztāpība kapitalistiem ir ārēji atturīga, toties jo pārliecinošāka, Viktora Gruzija drusku pārspīlētā ārīškība Sausā lomā tomēr izdevīgi pasvīturo Latvijas buržuaziskās armijas vīrsnieka skanīgo tukšumu. No «kundzēm» izceļas Zutene Antas Klīnts izpildījumā: aktiise pārliešmīgi meistarīgi atsedz mietpilsontiskās madamīgas garīgo apreibotību. Tai pašā laikā, piemēram, Austrās Zīles tēls, neraugoties uz Olgas Krūmiņas visai atzīstamo tēlojumu, tomēr nepārliecina, jo dramaturga vainas dēļ skatītājam paliek aeskaidri viņas rīcības cēloņi. Kā dramatizējumā, tā arī uz skatuves Austrā ir vienkārsi vieglprātīga uzzīvojotāja, nevis apstākļu upuris, kā to pasvīturo P. Rozišs. Romānā Austrā pati saka: «Vispār kapitalistam cilvēks ir vajadzīgs tikai izsūkšanai. Viņi mūs izmanto kā darbā, tā mīlestībā».

It kā atsevišķi no šīs blēžu un ierāvēju kompanijas stāv Cepla sleja Berta; Lidiņas Freimanis izpildījumā, tāpat kā J. Oša Edgars Ceplis,

piešķaitāma pie visspilgtākajiem tēliem izradē. Cik patiesi skan viņas vēlēšanās kaut ko darīt sabiedrības labā un ilgas pēc ģimenes laimes izrādes sākumā, tikpat pārliecinoši redzam šo ideālu lēnu sabrukumu, ko vaināgo piespiests smaids izrādes noslēgumā, kopā ar vīru aizbraucot uz prezidenta rautu.

Tikpat traģisku, kaut gan drusku citādu galu piedzīvo otrs klusās dzīvītes un godīguma apoloģists Cezars Caune (tēlo Arnolds Liniņš); viņa naivais izbrīns par arestu («Mani apcietināt? Par ko? Es taču neesmu vainīgs!») loģiski izriet no pašas lomas būtības: kapitalistiskā iekārtā ar godīgumu vien nepietiek, vajag cīnīties!

Runājot par romānu, kā trūkumu parasti mēdz atzīmēt to, ka P. Rozišs tajā nav spējis parādīt strādnieku šķiras pārstāvjus, kas cīnījās pret kapitalistisko iekārtu, pēc grūtas cīņas panākot uzvaru. Dramaturgs šo trūkumu mēģinājis novērst, pārvēidojot par apzīnīgu cīnītāju soferi Auli, kam romānā nav kaut cik samērāmas noleikta stājas, tāpat lievedot jaunus personāžus: Cezara Caunes brālī, strādniekus. Taču, kā jau presē tieši norādīts, V. Sauleskalnam tas nav izdevies: revolucionārās strādniecības pārstāvju tēli iznākuši bāli un nepārliecinoši. Acīm redzot labāk būtu bijis arī te palikt romāna ietvaros, pastiprinot vienīgi visu šo šķietami visvarenā veikalnieku, vīrsnieku, polietistu, tiesnešu klusās balles no tautas masām, īpaši strādnieku šķiras, kas arī romānā jau ir iezīmētas. Tādējādi pats par sevi kļūtu uzskatāmi sarežģīta spēks, kas attiecīgā brīdī var šo salašņu bandu noslaucīt vēstures mēslainē. Tieši ar šādiem tēlošanas panēmieniem, kā zināms, bagātā klasiskā literatūra, tos atrodam arī daudzu mūsdienu kapitalistisko zemju progresīvo rakstnieku darbos, kuri, tāpat kā savā laikā P. Rozišs, savā izaugsmē vēl nav nonākuši līdz apzīnīga cīnītāja tēla izveidei. Tomasa Striblinga romānā «Megafons» varoņi ir miljonāri, kongresmeņi, reketieri, bet kad redzam, ka visvarenais bankieris Litenhems savā ārplisētās savrupmājas dārzā ierīkojis betonētu apakšzemes patvertni, kurā paslēpties «tais dienis, kad sacelsies tauta», jūtam, cik šai visvarenībai tomēr nedroši pamati.

«Cepla» izrāžu gaitā režija tieši šo ceļu gājis. Kad, piemēram, dodoties uz banketu pie prezidenta, Ceplis liek soferim mest līkumu, lai nebrauktu gar ostu, kur streiko strādnieki un «visādi var gadīties», — tas skan iespaidīgāk, uzskatāmāk rāda strādniecības cīņas noskaņojumu, nekā Aulja (Kārpis Klētnieks) un Pēteris Caunes (Alfreds Videnieks) noslēpumainās saukstēšanās. Kas attiecas vispār uz šo braucieni, ar ko noslēdzas izrāde, un kas arī izpelnījies pārmetumus, šķiet, ka tas tomēr pieņemams un pilnīgi pamatots. Ceplis paliek uzvarētājs — jā, bet tikai starp sev līdzīgajiem, apstiprinot P. Roziša pareizo atzinumu, ka kapitalisma iekārtā «goda vīrs bija nevis tas, kas prata, un gribēja darbu strādāt, bet gan tāds, kas bija dziļāk iekampis valsts kasē, nodrošinājumus izputinājis un, mākīgi bankrotējot, kļuvis bagāts». Viņa apbalvošana un uzalcinājums piedalīties prezidenta rautā ir kā pieliek punktu atzinumam, ko gūstam visā izradē, ka buržuaziskā valsts aizstāv tikai bagātnieku intereses, neprasot, kādā ceļā šīs bagātības iegūtas.

Visumā jāsaka, ka dramatizējums un tā inscenējums, it īpaši pie izdarītajiem labojumiem pilnām saglabā romāna atmaskojošo spēku, brīžiem pat vēl pastiprina to (kaut vai runājot par pašu Cepla tēlu: P. Rozišs tas ir rupjāks, ne tik glumi vilgīgs, kā redzam uz skatuves, un tai pašā laikā cilvēcīgāks, īpaši ģimenē). Rezultātā radīta satrīcis spēcija, vajadzīga izradē, kas patiesā gaismā parāda buržuaziskās iekārtas atbaidošo seju.

Jadvīgs Marts

Lietuviešu literatūras vēsturei veltīta zinātniska konference Viļņā

Viļņā notika Lietuvas PSR Zinātņu akadēmijas Lietuviešu valodas un literatūras institūta organizētā zinātniskā konference, veltīta institūta darbinieku sagatavotā «Lietuviešu literatūras vēstures koncepta» pirmās daļas apspriešanai.

Konferencē plašu ziņojumu nolasijs Lietuvas PSR Zinātņu akadēmijas Lietuviešu valodas un literatūras institūta direktors prof. K. Korsakas. Referents atzīmēja, ka PSK XIX kongresa vēsturiskie lēmumi un J. V. Staļina ģenālī darbi politiskās ekonomijas un

valodniecības jautājumos izvirzījuši padomju literatūras zinātnē lielus un atbilstošus uzdevumus. Šo uzdevumu gaismā arī Lietuvas PSR literatūras zinātnes darbiniekiem jāpārkārto savs darbs, pētot lietuviešu tautas literāro mantojumu.

Pēdējā laikā zināms darbs jau paveikts: sarakstīts «Lietuviešu literatūras vēstures koncepts» (pirmā daļa — feodālisma laikmeta literatūra), izdota «Literatūras hrestomatija» vidusko-lām 3 daļas u. c. Pašreiz intensīvi sagatavo «Lietuviešu literatūras vē-

stures koncepta» otro daļu, veltītu kapitalisma perioda literatūrai. «Lietuviešu literatūras vēstures mācības grāmatu» (I d.), «Lietuviešu padomju literatūras apskatu», «Lietuviešu folkloras izlasi» u. c.

Prof. K. Korsaka ziņojums izraisīja dzīvas debātes, kurās tika izvirzīti vairāki svarīgi ierosinājumi, kā arī labojumi un papildinājumi «Lietuviešu literatūras vēstures koncepta» pirmajai daļai.

A. Grīgelonis

JĀNIS ŪDRIS

Latvijas padomju arhitektu saime 8. g. 3. jūnijā zaudējusi vienu no saviem aktīvajiem biedriem — Jāni Ūdri. Nelaikis dzimis 1892. gada 7. novembrī Slokā, mazturīga jūrnika ģimenē. Arhitektūras studijas J. Ūdris iesāka 1913. gadā, bet tās aizkavēja karavīra gaitas un vēlākos gados darba inteliģenta grūtī dzīves apstākļi. Latvijas Universitātes arhitektūras fakultātē viņš beidza 1931. gadā. Kā arhitekts J. Ūdris ir projektējis un vadījis sabiedrisko ēku jaunceltnes, virkni ēku šoseju un zemes ceļu tīklā, kā arī dažādas individuālas dzīvojamās ēkas. Kā pieredzes bagā-

tam arhitektam viņam paverās plašs un atbildīgs darbs lauku padomju iestādēs — Arhitektūras pārvaldē, Republikas Projektēšanas institūtā, bet dzīves pēdējās gados — Lauksaimniecības ministrijas projektēšanas institūtā.

J. Ūdris bija aktīvs Latvijas Padomju arhitektu savienības biedrs kopš tās dibināšanas.

Tuvākie darba biedri un visa Latvijas padomju arhitektu saime paturēs Jāni Ūdri arvien atmiņā kā kļu, sirsnīgu, nesavtīgu un taisnīgu cilvēku, kā darba biedru, kas mil un parzina savu specialitāti — arhitektūru.

Latvijas Padomju arhitektu savienības biedri un Lauksaimniecības un sagādes ministrijas projektēšanas institūta darbinieki

Iznācis žurnāla „Karoģis” 1953. gada 5. numurs

Saturā: Konstantīna Lapiņa stāsts «Aļenka», Valda Rūjas dzejolis «Mūsai Maijs», Alfreda Krūļa dzejoli cikls «Tautas pils», Augusta Jakobsona dramatisks satīrs «Sakāji», Jevgeņija Ratnera apraksts «Klaudija Baranovska».

Kritikas un publicistikas nodaļā: Michaila Jakovļeva raksts «Konflikta problēma — padomju dramaturģijas pamats», G. Rapoportas raksts «Jaunmaltuzianisms — amerikāņu imperiālistu ierocis».

Kulturas un mākslas dzīves nodaļā ieviesti raksti: Milda Losberga, «Nozīmīgs darbs latviešu literatūras vēstū-

rē» (par J. Niedres «Latviešu literatūru»); Andris Vējāns, «Vladimira Alatirceva dzeja»; Muza Lūpersolska, «Romans par mūsu dienām» (par V. Ketlinskā «Mūsu dzīves dienas»); recenzijas par A. Ostrovska «Meža» uzvedumu Akademiskajā Dramas teātrī, M. Gorkija «Vasarā» — Dailes teātrī, V. Gruzdjeva un O. Foršas «Aļošas Peškova» — Jaunatnes teātrī, S. Michalkova «Vēžu» — Jelgavas Dramas teātrī, Rīgas koncertzāles; raksts par latviešu tautas dzejnieku Antanu Strazdu; K. Staņukoviča atceres; raksts par Valsts tēlotājas mākslas muzeju; bibliogrāfija.

ŠONEDĒĻ

Sodien Kulturas un atpūtas parka Brīvības teātri kultūras darbinieku atpūtas diena: plkst. 14 koncerts, plkst. 18 Dailes teātra viesizrāde — K. Goldoni komedija «Stulbepis»; Leļļu teātri — plkst. 13 «Burvju galoģis» (krievu valodā), plkst. 15 «Meža artisti» (latviešu valodā).

Latviešu un krievu mākslas muzejā lektorijā plkst. 14. M. Ivanova lekcija «Krievu tautas mākslas attīstība latviešu tēlotāja mākslā» (Skulptūras, Zalkāns, Rāncevskis, Zemdega) no cikla «Krievu un latviešu tēlotājas māksla» attīstība XIX gs. un XX gs. sākumā».

7. un 8. jūnijā Daugavpils kultūras namā Maskavas Valsts estrādes mākslinieku koncerts.

8. jūnijā Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas konferencē zālē «Komuna» jālelā 4. medicīnas zinātņu doktora P. Gerkes lekcija «I. P. Pavlova ielais mantojums» (krievu valodā). Sākums plkst. 18.15.

Latvijas Valsts universitātes aulā filozofijas zinātņu kandidāta I. Asta-

chova (Maskava) lekcija «Marksistiskā ierīniskā estētika kā zinātne». Sākums plkst. 20.

Latvijas Arodbiedrību republikāniskās padomes kultūras namā LARP kultūras nama operas studijas radošā darba vakars. Sākums plkst. 20.

10. jūnijā Latvijas Padomju rakstnieku savienības klubā Latvijas Padomju mākslinieku savienības plenums, veltīts 1953. gada republikāniskās tēlotājas mākslas izstādes sagatavošanai. Sākums plkst. 17.

13. jūnijā Cēsu kultūras namā Maskavas Valsts estrādes mākslinieku koncerts.

LPSR Valsts konservatorijā izpildītāju fakultātes 5. kursa studentu valsts eksamēni (atklāti): 9. jūnijā, plkst. 9 — stīgu instrumenti, plkst. 15 — pušmīle instrumenti; 10. jūnijā, plkst. 14 — diriģēšana tautas instrumentu nodaļā; 11. jūnijā, plkst. 9 — kameransambles klavieru nodaļā, plkst. 12 — diriģēšana kordirģentu nodaļā.

KLAUSIETIES PA RADIO

Svētdien, 7. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: plkst. 13.45 literārs raidījums no cikla «Mūsai republikas mākslas dzīve». — «Pozitīvā varona atveidojums un latviešu padomju teātru skatuves». Fragmenti no lugām «Pirms vētras», «Cilvēks ar šauteni», «Lūbova Jarovaja», «Pret kalnu» un «Tāna». Plkst. 20.00 koncerts ar radio-klausītāju sastādītu programmu. Plkst. 21.30 radio-aprāts «Pa Rīgas teātriem un koncertzālēm».

Pirmdien, 8. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: plkst. 18.45 LPSR Valsts konservatorijas studentu koncerts. Plkst. 20.00 Borodina Otrā simfonija (Varou). Plkst. 21.35 literārs raidījums krievu valodā. Tautas rakstnieka, Staļina prēmijas laureāta Andreja Upiša romāna «Pirmā nakts» fragmenti.

Otrdien, 9. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: plkst. 20.15 koncerts «Atbildes uz radioklausītāju vēstulēm». Plkst. 20.45 padomju muzikas koncerts. Plkst. 21.30 literārs satīriskais raidījums no cikla «Aizrobežu literatūras klasika»: angļu rakstnieka Čarlza Dikensa romāna «Olivers Tvists» fragmenti.

Trešdien, 10. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: plkst. 21.25 literārs raidījums no cikla «Latviešu literatūras klasika». Leona Paegles dzejoli.

Ceturtdien, 11. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: plkst. 20.00 muzikālā izglītojošā programma «Čaikovska balets «Apburta princese». Pa viļņi 222,4 m: plkst. 19.30 literārs raidījums «Teatris pie mikrofonā». V. Sauleskalna luga pēc P. Roziņa romāna materiāliem «Ceplis» LPSR Valsts Akademiskā Dramas teātra aktieru izpildījumā.

Piektdien, 12. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: plkst. 21.25 literārs raidījums pēc klausītāju vēstulēm «Indija runā». Indiešu dzejnieka Vallathola un Catopadhaijas dzejoli. Plkst. 22.30 koncerts ar radioklausītāju sastādītu programmu.

Sestdien, 13. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: plkst. 18.45 LPSR Valsts konservatorijas absolventu koncerts.

Pa viļņi 222,4 m: plkst. 22.00 literārs muzikāls raidījums «Jaunatnes atpūtas vakars» — «Vasaras vējš». Programā humoreskas, leļļoni, estrādes muzika un dziesmas.

ATKLATA PARAKSTĪŠANAS REPUBLIKANISKAJEM LAIKRAKSTIEM UN ŽURNALIEM

1953. gada II pusgadam

Parakstīšanos pieņem «Preses apvienības» daļās, sabiedriskie preses izplatītāji uzņēmumos, iestādēs, mācību iestādēs, kolchozos, padomju saimniecībās, kā arī visos sakaru uzņēmumos.

LATVIJAS LAIKRAKSTU UN ŽURNĀLU IZDEVNIECĪBA

Laikraksts «Literatūra un Māksla» iznāk reizi nedēļā. Redakcijas adrese: Rīgā, K. Barona ielā 12. Telefons 21997. Runas stundas no plkst. 10—14. Numurs maksā 40 kap. Abonēšanas maksa Rbļ. 20.80 gadā. Abonentus pieņem «Preses apvienība» Rīgā, Kirova ielā 41.43. Izdevējs Latvijas laikrakstu un žurnālu izdevniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. Iespiests LPRRT 1 tipogrāfijā «Cipa». Blaumaņa ielā 38/40. JT19025

Redkolēģija: J. Logonovskis (redaktors v. l.) A. Grigulis, N. Grīnfelds, V. Kalpiņš, L. Kreituse, J. Meija, K. Plūksne, J. Sudrabska

Čehoslovākijas kūrvietās

1.

JEVGEŅIJS VOROBOVS

Eiropā nav citas zemes, kur daba būtu tik devīgi apveltījusi cilvēku ar dziedniecības avotiem.

Cehoslovākijas teritorijā ir vairāk nekā tūkstoš minerālūdeņu avotu un karsto avotu. No tiem divpadsmit kļuvuši pasauleslaveni.

Avoti, kas verd no zemes dziļēm, dziedniecības ūdeņi un dūņas pulcinājuši ap sevi simptekus kopš neatmiņamam laikiem. Karstie avoti Vagas upes ielejā, Pleštjanos, Slovaķijā bijuši pazīstami jau romiešiem. Slavenie Karlovi Vari Rietumčehijā tāpat ir pazīstami kopš sirmas senātes. Kā stāsta teika, 1350. gadā karalis Kārlis IV, vajājot briedi, uzdūries karstiem avotiem; pie tiem viņš 1358. gadā uzcēlis medību paviljonu. Šis paviljons ir modernās kūrvietas tāls priekštecis. Dziedniecības dūņas Trenčanske Teplice, Slovaķijā, izmanto jau vairāk nekā 700 gadu.

Pēdējā gadsimta laikā pie šiem avotiem izaugušas lielas kūrvietas — labi iekārtotas pilsētas, pilsētiņas vai ciematī ar ārstniecības iestādēm, komfortablām sanatorijām, pansijām, viesnīcām.

Visas šīs kūrvietas bija pašu zemes buržuāzījam un bagātiem atbraucējiem no ārzemēm domāti komercuzņēmumi.

2.

Marijas Puimanovas romānā «Rotaļa ar uguni» aprakstītas rūgtās dienas pēc Minchenes, kad hitleriēši atrāva Cehoslovākijai valdības rietumu rajonus, tajā skaitā arī kūrvieta Karlovi Varus. Vecais strādnieks, invalīds Horineks satricējis bēdājas...

«...Vecais Horineks, Lidas tēvs, visvairāk skumst par Karlovi Variem. Ūdens, kas šācas no zemes, tur ir tik karsts, ka ola tajā var novārīties cieta, — tas viņam vienmēr ir ārkārtīgi patīcis... Horineks ne reizes nav bijis Karlovi Varos, kur nu — tā ir tik dārga kūrvieta, ka domāta tikai maharadžām vai vēl angļu karalim. Bet tagad vecais vīrs, sēdēdams pie radioaparāta un uzlīcis slimo kāju uz soliņa, raud: «Tātad mums jau atpēmuši Karlovi Varus!»

Vecajam Horinekam ir žēl Karlovi Varus. Taču viņš pats nevarēja aizbraukt uz kūrvieta, lai pārstātu slimo kāju.

Kāpēc? Atbildi uz šo jautājumu sniedz agrāks, kapitālistiskās Cehoslovākijas likumi, kurus bija diktējis ekspluatatoru pilnīgā vienaldzība jautājumā par darba tautas veselību.

Vecajā, buržuāziskajā republikā strādniekam tik gadus pienācās apmaksāts sešu dienu atvaļinājums. Vislielākais atvaļinājums strādniekam, kas nostrādājis ne mazāk par piecpadsmit gadiem vienā un tajā pašā uzņēmumā, bija astoņas dienas, bet oģracim — divpadsmit dienas.

Taču strādniekam nebija nemaz tik viegli izmantot savas tiesības arī uz šo īso atvaļinājumu: viņš vienmēr baidījās, ka to atlaidīs no darba, jo vairāk krīzes gados, kad fabriku vērtus apstāja bezdarbnieku pūļi.

No otras puses, fabrikanti un rūpnieki darīja visu, lai aizkavētu strādniekus izmantot savas tiesības uz atpūtu. Bieži vien strādnieku atlaida no darba, pirms viņš bija leguvis šīs tiesības; maksiģi radija pārtūkumus darba stažā utt., u. tml.

3.

Tautas demokratisķajā Cehoslovākijā ir spēkā jauna darba likumdošana. Tā atspoguļo būtiskās sociālās pārmaiņas, kas notikušas šajā zemē. Si likumdošana visā pilnībā kalpo darba ļaudīm labklājībai. Valsts gādīgi rūpējas par tautas veselību, un likumi nodrošina visiem darbaļaudīm tiesības uz atpūtu.

Tagad darba cilvēka minimālais atvaļinājums ir divas nedēļas gadā. Strādnieki un kalpotāji, kas ir jaunāki par 18 gadiem un vecāki par 50 gadiem, kā arī visi tie, kas nostrādājuši ne mazāk par pieciem gadiem vienā un tajā pašā aroda nozarē, iet triju nedēļu atvaļinājumā. Ja cilvēks nostrādājis savā specialitātē vairāk nekā piecpadsmit gadu, viņam piešķir četras nedēļas ilgu atvaļinājumu. Bet oģraciem papildus dod vēl vienu nedēļu atvaļinājuma.

Taču valsts neaprobežojas ar to vien, ka piešķir strādniekiem un kalpotājiem apmaksātu atvaļinājumu. Tā cenšas nodrošināt vajadzīgos apstākļus, lai cilvēki varētu pavadīt šo atvaļinājumu veselībai visizdevīgākajā

veldā, lai tie, kam tas ir nepieciešams, varētu ārstēties.

Tagad darbaļaudim plaši atvērtas sanatoriju un atpūtas namu durvis kūrvietās Marianske Lazne, Karlovi Vari, Pleštjani, Visoki Tatri, Spindleruv Mjln, Trenčanske Teplice, Sliač, Františkovi Lazne, Jachimov, Poděbrad, Lugačovice, Jeseník un daudzās citās vietās.

Lūk, nedaudz statistikas: 1945. gadā kūrvietās atpūtas 4417 cilvēku, 1946. gadā — 35.606, 1947. gadā — 81.685, 1948. gadā — 130.548, 1949. gadā — 205.592, 1950. gadā — 239.056, 1951. gadā — 296.163, 1952. gadā — ap 310 tūkstoš cilvēku. Vietu skaits atpūtas namos un sanatorijās šajos gados palielinājies vairāk nekā divdesmit reizi.

Sogad darbaļaudu rīcībā ir vairāk nekā 200 sanatoriju, atpūtas namu un vasaras dziedniecības iestāžu. Tur pavadis savu atvaļinājumu 340 tūkstoš cilvēku.

4.

Kūrvietas pilsētas Pleštjani ģerbonī attēlots virietis, kas lauž krūķi. Un tā nav nekāda dižošanās. Galerijā, kas ved uz baseinu un vannām, patiesām var ieraudzīt pacientu atstāto krūķu un spēļu milzu kolekciju. Tās ir kūrvieta trofejas!

Vagas upes atteka Pleštjanos slēpj milzīgas vulkāniskās dziedniecības dūņu bagātības. Karstais avots ir tieši pašā Vagā, un tāpēc aukstajos mēnešos un vasarā rīta stundās upi šajā vietā vienmēr klāj blīvs garaiņu mākonis. Ūdens temperatūra avotā nav zemāka par 61—62°C. Interesants, ievērojams cēlonis ir tas, ka vietējām sanatorijām nav katlu telpu — pa centralpūres caurulēm plūst karstais dziedniecības ūdens; tas tur ir pārpilnībā.

Sanatorijas «Terma» direktors Ondržejs Sestaks kopā ar galveno ārstu Ludviku Tormu, kas strādā Pleštjanos 35 gadus, kopā ar visu medicīnisko personālu cenšas panākt, lai sanatorija viscaur būtu priekšzīmīga.

Sā gada sākumā Pleštjanos sācis darboties balneoloģiskais pētniecības institūts. Tur ārstējas lielāko tiesu reimātūki. Devīpdesmit slimniekus ārkāpēc četrdesmit medicīniskā personāla darbinieki.

Vairāk nekā 60 procenti no visiem, kas tagad ierodas Pleštjanos, ir strādnieki un viņu ģimenes locekļi.

Nē, ne jau nejausi slimais vecais vīrs Horineks Puimanovas romānā ar skaudību domāja par kaut kādu maharadžu! Ārsts Ludviks Torma pastāstīja man par sanatorijas vecu klientu — maharadžu no tālās Indijas. Maharadža vienmēr ieradās ar lielu svitu, ar veselu haremu, ar saviem pavāriem un frizieri. Cilvēks, kuru tikai ar pūlēm varēja uzskatīt par slimo, aizņēmis ar savu pavadonību visu viesnīcas otro stāvu — četrdesmit istabu.

Sajās istabās šodien dzīvo un ārstējas vairāk nekā simts darbaļaudu — vecā vīrs Horineka dēli un meitas, mazdēli un mazmeitas.

5.

Grupās un pa vienam pastaigājas slimnieki pie Dzirnavu kolonādes vai pa Teplās upes krastmalu un gandrīz katram rokā ir krūze ar dziedniecības ūdeni. Karlovi Vari ielās un pilsētās gleznainajā apkaimē šādās stundās redz sevišķi daudz cilvēku. Visu to ceļu un ceļu kopgarums, pa kuriem tur staigā slimnieki, sasniedz 170 kilometru.

Kūrvieta direktors Jozefs Berans stāsta, kas jau paveikts un ko dara slimnieku un atpūtas atbraucēšu labā. Pēdējo divu gadu laikā Karlovi Vari pacientu vidū gandrīz divkārtējies strādnieku procents. Tagad jau ap 60 procentu visu slimo ir strādnieki un viņu ģimenes locekļi.

Profesora Tomaljera vārdā nosauktajā sanatorijā man bija izdevība iepazīties ar strādnieku grupu un parunāties ar viņiem.

— Lieliska ir mūsu sanatorija! — pateica Miroslavs Sureks no Ostravas. Sureks ir preču vilciena konduktors; ilgus gadus viņš pārvadā akmeņogles, kas legūtas šāhtās «Ludvik», «Zapotocki», «Doubrava» un «Pioner».

Miroslavs Sureks bija smagi slim; tagad viņš jūtas ļoti labi.

Viena mēneša laikā sanatorijā kriet-

ni vien pārstājis arī Sureka palatas biedrs Vaclavs Podpera, elektrometnātājs no Kopeva vārdā nosauktās rūpnīcas Kladno pilsētā.

Slimnieki velti daudz sirsnīgu vārdu sanatorijas direktoram Vaclavam Tichijam un sanatorijas galvenajam ārstam Karelam Burešam: Burešs ir visas kūrvieta galvenais ārsts.

Ne mazums strādnieku, to vidū arī oģraci, ārstējas Pavlova vārdā nosauktajā sanatorijā.

Karlovi Variem ir ļoti liels skaits neklātenes pacientu. Tie ir visi, kas dzer slaveno minerālūdeni «Milinskij pramen» vai lieto Karlovaras sāļus.

Nepārtraukti, ar labi noregulētu chronometru precizitāti darbojas rūpnīcas konveijers, kas diennakti dod 14 tūkstoš pudeļu minerālūdeņa «Milinskij pramen» un daudz kilogramu dziedinātāju Karlovaras sāļu. Kā pudeles, tā greznās oranžkrāsas kārbīņas ar sāļiem no Karlovi Variem aizceļo uz daudzām zemēm.

Marianske Lazne atrodas tikai četrdesmit triju kilometru attālumā no Karlovi Variem. Tā ir otra lielākā Cehoslovākijas kūrvieta. Karlovi Varos ūdens temperatūra sasniedz 72°C, bet visi 42 Marianske Lazne avoti ir auksti. Kūrvieta daudz darījis, lai sezona turpinātos visu gadu. Vairāk nekā 10 tūkstoš cilvēku ārstējas un atpūtas Marianske Lazne ziemā, bet vasarā tur mēdz ierasties 32 tūkstoši cilvēku.

6.

Par Jozefu Nalepku biju dzirdējis jau pirms tam, kad iepazinās ar viņu. Būdams jauneklis, viņš iestājās partizānu vienībā rindās, bija slovaku sacelšanās aktīvs dalībnieks. Viņa vecākais brālis Jans, arī slovaku partizāns, karoja Ukrainā Kovpaka un Saburova vienībās. Jans Nalepka (Repkins) izpelnījās Padomju Savienības Varoņa nosaukumu. Viņš krita kaujā pret fašistiem un apglabāts Ukrainā, Ovrucā.

Jozefs Nalepka ir Visoki Tatri nacionālās komitejas priekšsēdētājs. Rajons, kurā Nalepka vada tautas varu, ir kūrvieta rajons. Vienā laikā tur var ārstēties un atpūties apmēram pieci tūkstoši cilvēku. Viena no augstu kalnu ierīkotajām slēpotāju stacijām pie Lomnicas smailes nosaukta «Kritušā varoņa vārdā: «Kapteinis Nalepka».

Kopā ar Jozefu Nalepku es apciemoju slaveno tuberkulozes sanatoriju «Višne Hagi», kas atrodas Nove Strpske Pleso. «Višne Hagi» ir vislielākā kalnu sanatorija Eiropā, tajā vienlaikus ārstējas ap 800 cilvēku.

Sanatorijas direktors ārsts Bogumirs Kosmāks, dzīvespriecīgs, savu darbu iemīlējis vīrs, vairākas stundas vadāja mani pa sanatorijas korpusiem. Mēs apskatījām lielloko aparātu rentģena kabinetos, operāciju zāles, pilnīgi mehanizēto virtuvi, kinoteātri 650 skatītājiem, radiomezgli...

Ārstēšanā tur pielietoti visus līdzekļus, kas pazīstami modernajā medicīnā. Kalnu saule, kalnu gaiss un teicama medicīniskā kopšana ļoti labvēlīgi ietekmē slimnieku stāvokli. Daudzi simti cilvēku ar «Višne Hagi» sanatorijas palīdzību atguvuši veselību un atgriezušies darbā.

Protams, valsts gādība par tautas veselību neaprobežojas ar sanatorijām un atpūtas namiem vien. Si nemitīgā nenogurstošā gādība sākas ar simtiem jaunu dzemdību namu celtniecību, tālāk izpaužas visas medicīniskās apkalpošanas uzlabošanā, darba drošības stingrā ieviešanā, jaunu ārstu kadru gatavošanā un beidzas ar aizgādību par darba invalīdiem, pensiju palielināšanu, — grūti pat nosaukt visus pasākumus šajā laukā.

Un vienīgi pateicoties šādai vispusīgai valsts gādībai par savu pilsoņu veselību, mirstība Cehoslovākijā sasniegusi viszemāko skaitli, kāds jebkad reģistrēts šajā zemē. Salīdzinot ar 1937. gadu, mirstība samazinājusies par 13 procentiem. Tajā pašā laikā sprīdi dzimstība palielinājusies par 38 procentiem. Jāatzīmē, ka buržuāziskajā republikā dzimstība stīdēja uz leju. 1928. gadā uz katru tūkstoši iedzīvotāju bija 28 jaundzimušie, 1937. gadā — 17, 1938. gadā — 13,5.

Nav citu datu, kas ar tik lielu objektivitāti un tik pārliecinoši raksturo tautas labklājību, kā šie dati par dzimstību un mirstību.

(Pēc «Novoje Vremja»)